

**ZMIANY  
KODEKSU KARNEGO  
Z 2015 ROKU  
WYBRANE ZAGADNIENIA**

**ZMIANY KODEKSU KARNEGO  
Z 2015 ROKU**

**WYBRANE ZAGADNIENIA**



**Studia Iuridica tom 65**

# **ZMIANY KODEKSU KARNEGO Z 2015 ROKU**

**WYBRANE ZAGADNIENIA**



Warszawa 2016

### **Rada Programowa**

Grażyna Bałtruszajtys (przewodnicząca), Jan Bleszyński, Zdzisław Galicki,  
Hubert Izdebski, Jacek Lang, Maria Rogacka-Rzewnicka, Marek Wąsowicz,  
Beata Janiszewska (sekretarz)

### **Członkowie Rady Programowej afiliowani za granicą**

Marc Bors (Uniwersytet we Fribourgu), Michael Martinek (Uniwersytet w Saarbrücken),  
Alessandro Somma (Uniwersytet w Ferrarze), Elena V. Timoshina (Uniwersytet w Sant  
Petersburgu)

### **Recenzenci „Studia Iuridica” w 2016 r.**

Francisco Javier Andrés Santos, Wojciech Dajczak, Włodzimierz Kamyszanski, Luz Maria  
Martinez Velencoso, Andriej Łusznikow, Bronisław Sitek, Jakob Fortunat Stagl

### **Redaktor naukowy:**

Małgorzata Król-Bogomilska

### **Redaktor naczelny**

Tomasz Giaro

### **Redaktor tematyczny**

Lukasz Pisarczyk

### **Redaktor językowy**

Radosław Pawelec

### **Sekretarz Redakcji**

Adam Niewiadomski

### **Projekt okładki i stron tytułowych**

Jakub Rakusa-Suszczewski

### **Redaktor prowadzący**

Dorota Dziedzic

### **Redaktor**

Bartłomiej Borowik

ISSN 0137-4346

ISBN 978-83-235-2463-2

© Copyright by Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2016

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

„Studia Iuridica” znajdują się w wykazie czasopism punktowanych przez Ministerstwo Nauki  
i Szkolnictwa Wyższego na potrzeby oceny parametrycznej jednostek naukowych.

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego

00-497 Warszawa, ul. Nowy Świat 4

www.wuw.pl; e-mail: wuw@uw.edu.pl

Dział Handlowy WUW: tel. (48 22) 55 31 333; e-mail: dz.handlowy@uw.edu.pl

Księgarnia internetowa: [www.wuw.pl](http://www.wuw.pl)

### **Skład i łamanie**

Barbara Obrębska

## SPIS TREŚCI

|                                                                                                                                                                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Małgorzata Król-Bogomilska</i> – Główne kierunki nowelizacji kodeksu karnego<br>w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. oraz ustaw z dnia 11 marca 2016 r. ....                                                          | 7   |
| <i>Zbigniew Jędrzejewski</i> – Artykuł 28 § 1 k.k. po nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r.<br>Uwagi na temat konieczności oddzielania strony podmiotowej czynu<br>zabronionego od winy .....                                 | 25  |
| <i>Przemysław Konieczniak</i> – O nowelizacji, do której nie doszło, czyli blaski i cienie<br>obiektywnego przypisania skutku .....                                                                                          | 41  |
| <i>Michał Królikowski</i> – Reforma systemu kar po nowelizacji kodeksu karnego<br>z dnia 20 lutego 2015 r. ....                                                                                                              | 71  |
| <i>Magdalena Błaszczuk</i> – Przepadek w znowelizowanym kodeksie karnym .....                                                                                                                                                | 93  |
| <i>Valeri Vachev</i> – Katalog środków karnych w świetle nowelizacji kodeksu karnego<br>ze szczególnym uwzględnieniem zakazu prowadzenia pojazdów .....                                                                      | 109 |
| <i>Krzysztof Szczucki</i> – Kompensacja karnoprawna, czyli o obowiązku naprawienia<br>szkody i zadośćuczynieniu za krzywdę .....                                                                                             | 121 |
| <i>Katarzyna Syroka-Marczewska</i> – Instytucja warunkowego zawieszenia wykonania<br>kary w świetle najnowszych zmian kodeksu karnego (z dnia 1 lipca 2015 r.<br>oraz z dnia 15 kwietnia 2016 r.). Wybrane zagadnienia ..... | 141 |
| <i>Sławomir Zółtek</i> – Instytucje realnego zbiegu przestępstw w znowelizowanym<br>kodeksie karnym .....                                                                                                                    | 159 |
| <i>Piotr Kładoczny</i> – Reforma czy rewolucja? Nowy kształt środków<br>zabezpieczających .....                                                                                                                              | 175 |
| <i>Anna Zientara</i> – Nowelizacje kodeksu karnego w zakresie zatarcia skazania .....                                                                                                                                        | 189 |



## **GLÓWNE KIERUNKI NOWELIZACJI KODEKSU KARNEGO W DRODZE USTAWY Z DNIA 20 LUTEGO 2015 R. ORAZ USTAW Z DNIA 11 MARCA 2016 R.**

### **I. WPROWADZENIE**

Zmiana prawa karnego przeprowadzona w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw<sup>1</sup> (dalej: ustawa z dnia 20 lutego 2015 r.), stanowi najrozleglejszą nowelizację kodeksu karnego z 1997 r. (dalej: k.k.) od czasów jego uchwalenia<sup>2</sup>.

Zmieniając w bardzo szerokim zakresie kodeks karny, z dniem 1 lipca 2015 r. dokonano jednocześnie daleko idących zmian w obrębie wielu innych ustaw. Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. zmieniono mianowicie także w bardzo szerokim zakresie ustawę – Kodeks postępowania karnego (dalej: k.p.k.; zob. art. 5 oraz 12 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r.). Zmian dokonano również w ustawie – Kodeks wykroczeń (dalej: k.w.), w ustawie – Kodeks karny skarbowy, w ustawie o Krajowym Rejestrze Karnym, w ustawie – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, w ustawie o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób.

---

<sup>1</sup> Dz.U. z 2015 r., poz. 396. Większość przepisów tej ustawy weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r. (na ten temat w pkt VI niniejszego opracowania).

<sup>2</sup> We wcześniejszym okresie zmiany kodeksu karnego były wprowadzane częste, na ogół jednak za każdym razem dotyczyły one stosunkowo wąskiej grupy przepisów. Podsumowując, do czasu ustawy z dnia 20 lutego 2015 r., w ciągu 17 lat obowiązywania kodeksu karnego z 1997 r. był on zmieniany ponad sześćdziesięciokrotnie. Szczególnie częste zmiany następowały w latach 2010–2011. Dotyczyły one wszystkich części kodeksu karnego – zarówno części ogólnej, jak i szczególnej. W części ogólnej wcześniejsze zmiany w nikłym stopniu odnosiły się do zasad odpowiedzialności karnej. W zasadzie zmieniono tu tylko przepis dotyczący zasad odpowiedzialności pod względem wieku (art. 10 § 2 k.k.) oraz przepis zawierający uregulowania w kwestii obrony koniecznej (art. 25 § 3–5 k.k.). Natomiast gros wcześniejszych zmian kodeksu karnego obejmowało przepisy zawierające uregulowania dotyczące kar i środków karnych oraz przepisy części szczególnej.

W wielu przypadkach zmiany przeprowadzone w kodeksie karnym są bardzo mocno powiązane ze zmianami w obrębie ww. ustaw, zwłaszcza ze zmianami kodeksu postępowania karnego oraz kodeksu wykroczeń.

Już w tym miejscu warto zasygnalizować, że z części zmian wprowadzonych w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. ustawodawca wycofał się, uchylając przepisy, wprowadzając nowe instytucje lub modyfikując niektóre zmienione przepisy. Zmiany te zostały przyjęte w drodze kolejnej ustawy nowelizującej kodeks karny (zob. ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy<sup>3</sup>).

Nowelizacja kodeksu karnego w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. wymaga – tak jak w przypadku każdej nowelizacji – nie tylko analizy treści zmian, lecz przede wszystkim zastanowienia się nad celowością i zasadnością ich wprowadzenia. Im większy jest zakres i znaczenie zmian, tym ważniejsze jest postawienie także drugiego z tych pytań. Poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie poświęcony jest niniejszy tom czasopisma „*Studia Iuridica*”. Opracowania poszczególnych autorów są poświęcone wybranym nowym uregulowaniom, warto więc je poprzedzić krótkim ogólniejszym wprowadzeniem, sięgającym do motywów wyeksponowanych w uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 20 lutego 2015 r.<sup>4</sup> oraz przeglądem ważniejszych zmian wprowadzonych w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r.

## II. MOTYWY ZMIAN WPROWADZONYCH W DRODZE USTAWY Z DNIA 20 LUTEGO 2015 R.

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że potrzeba reformy prawa karnego wynika z kilku przyczyn. W pierwszej kolejności w uzasadnieniu projektu ustawy zwrócono uwagę na „wadliwą strukturę orzekanych kar przez sądy w relacji do poziomu i charakterystyki przestępczości”. Podkreślono mianowicie nadużywanie kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania<sup>5</sup>, niski wskaźnik grzywnien samoistnych, zbyt rzadkie stosowanie grzywnien i kar ograniczenia wolności.

<sup>3</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 428.

<sup>4</sup> Zob. rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw – wniesiony do Sejmu w dniu 15 maja 2014 r., <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/Przebieg-Proc.xsp?id=AE8BCC6CA5B2782EC1257CDE003CC471> (dostęp: 12.10.2016), oraz uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2393, VII kadencja Sejmu (dalej: uzasadnienie projektu ustawy), <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 12.10.2016). Przy opracowywaniu tego projektu wykorzystano wiele rozwiązań projektu nowelizacji kodeksu karnego opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego.

<sup>5</sup> Na ten temat zob. K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapełniamy więzienia nadużywając środków probacji*, „*Probacja*” 2013, nr 2, s. 5 i n.

Podkreślono również wadliwą praktykę ustalania wysokości kary pozbawienia wolności na zawyżonym poziomie w sytuacji stosowania warunkowego zawieszenia jej wykonania. Wskazano mianowicie, że sądy ustalają wymiar kary pozbawienia wolności na poziomie znacznie wyższym, niż gdyby orzekały tę karę bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

W uzasadnieniu projektu ustawy podkreślono również występowanie wysokiego poziomu populacji więziennej, wysoki współczynnik osób odbywających karę pozbawienia wolności – istnienie licznej grupy ok. 70 000 osób oczekujących na odbycie kary pozbawienia wolności, ograniczoną wydolność służb probacyjnych powodującą nieskuteczność systemu.

### III. GŁÓWNE KIERUNKI ZMIAN W ŚWIECIE USTAWY (NA TLE UZASADNIENIA PROJEKTU USTAWY)

1. Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. wprowadzono do kodeksu karnego kilka zmian dotyczących zasad odpowiedzialności. Do tej grupy można zaliczyć:

- a) zmianę art. 4 § 2 k.k.,
- b) zmianę art. 7 § 3 k.k. zawierającego definicję występkę,
- c) zmianę art. 25 § 4 i 5 k.k. dotyczącego zakresu ochrony prawnej osoby, która odpiera w obronie koniecznej zamach na bezpieczeństwo lub porządek publiczny (przeniesienie tych przepisów do art. 231b k.k.),
- d) zmianę art. 28 § 1 k.k. dotyczącego błędu co do faktu.

2. Większość zmian wprowadzonych w drodze tej ustawy odnosi się do kar. Do głównych kierunków zmian należy stworzenie szerszych możliwości stosowania kar wolnościowych.

Istotnie zmieniono zasady stosowania **kary ograniczenia wolności**. By kara ta mogła rzeczywiście stać się alternatywą dla kary pozbawienia wolności, zdecydowano o zwiększeniu możliwej dolegliwości związanej z jej stosowaniem. Podwyższono górną granicę wymiaru kary ograniczenia wolności do 2 lat<sup>6</sup>.

Określono nowe warianty, w jakich kara ograniczenia wolności może być stosowana: w postaci obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, oraz w postaci polegającej na nałożeniu któregoś ze wskazanych obowiązków (art. 34 § 1a pkt 2 oraz 3 k.k.). Punkt 2 uchylono w drodze jednej z ustaw z dnia 11 marca 2016 r.<sup>7</sup>, natomiast pkt 3 w drodze drugiej ustawy z dnia

<sup>6</sup> Na ten temat zob. T. Sroka, *Koncepcja jedności kary ograniczenia wolności w nowym modelu tej kary po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 50 i n.

<sup>7</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 428.

11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw<sup>8</sup>.

Wprowadzono możliwość orzekania wariantów kary ograniczenia wolności łącznie lub osobno (art. 34 § 1b k.k.).

3. Nowością jest wprowadzenie możliwości łączenia kary ograniczenia wolności z karą pozbawienia wolności (co często określane jest mianem **tzw. kary mieszanej**<sup>9</sup>) – zgodnie z zasadami określonymi w art. 37b k.k. W myśl tego przepisu w sprawie o występki zagrożony karą pozbawienia wolności, niezależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w ustawie za dany czyn, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 3 miesięcy, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat – 6 miesięcy, oraz karę ograniczenia wolności do lat 2. W pierwszej kolejności wykonuje się wówczas karę pozbawienia wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Istota reakcji karnej w postaci kary mieszanej sprowadza się zatem do krótkoterminowego pobytu w zakładzie karnym, a następnie dłuższej okresowo kary ograniczenia wolności<sup>10</sup>.

Uregulowania zamieszczone w nowo wprowadzonym art. 37b k.k. wywołały wątpliwości co do możliwości stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wymierzanej w ramach tej instytucji. Zostały one wyeliminowane ustawą z dnia 11 marca 2016 r.<sup>11</sup>, w której przesądzono o braku możliwości stosowania w takim przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Na etapie prac legislacyjnych w uzasadnieniu projektu do tej ustawy<sup>12</sup> podkreślono, że skuteczność kary mieszanej jest jednak znacznie obniżona, jeżeli krótkoterminowa kara pozbawienia wolności podlegać może warunkowemu zawieszeniu jej wykonania. Ponieważ kara mieszana jest zestawem dwóch kar, to w rozumieniu obecnie obowiązujących przepisów można stosować wobec niej instytucję warunkowego zawieszenia. W opinii projektodawcy taka możliwość znacząco osłabia funkcję kary mieszanej, stwarzając ryzyko konserwacji wadliwej struktury kar z nadmiernym udziałem kar warunkowo zawieszonych.

4. Poszerzono możliwość zamiany kary pozbawienia wolności (przez sąd orzekający) na łagodniejszy rodzaj kary – zgodnie z art. 37a k.k. dopuszczającym

<sup>8</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

<sup>9</sup> Krytycznie na temat tego określenia zob. J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 95.

<sup>10</sup> Na ten temat zob. M. Błaszczyk, [w:] *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015, s. 153 i n.

<sup>11</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

<sup>12</sup> Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 207, VIII kadencja Sejmu, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> (dostęp: 12.10.2016).

możliwość zastosowania grzywny albo kary ograniczenia wolności, jeżeli ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat.

5. Mocniej zaznaczono **priorytet kar wolnościowych w art. 58 § 1 k.k.**, w którym wskazano, że jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary.

6. Przewidziano **podwyższenie górnej granicy wymiaru kary pozbawienia wolności** w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia kary – do 20 lat (art. 38 § 2 k.k.), oraz w przypadku, gdy ustawa przewiduje obniżenie górnej granicy ustawowego zagrożenia (art. 38 § 3 k.k.).

7. Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. – poprzez jej art. 12 pkt 2 – zmieniono brzmienie **art. 59a k.k.** wprowadzonego ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw<sup>13</sup>. Artykuł 59a k.k. dał podstawę do tzw. umorzenia restytucyjnego. Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. uzupełniono przesłanki zastosowania art. 59a § 1 k.k. o pojednanie się sprawcy z pokrzywdzonym. W ówczesnym brzmieniu zgodnie z tym przepisem, jeżeli przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji sprawca, który nie był uprzednio skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, pojednał się z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji, i naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie, umarza się na wniosek pokrzywdzonego postępowanie karne o występki zagrożony karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a także o występki przeciwko mieniu zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jak również o występki określony w art. 157 § 1 k.k. Zgodnie z art. 59a § 3 k.k. umorzenia takiego nie stosuje się, jeżeli zachodzi szczególna okoliczność uzasadniająca uznanie, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary<sup>14</sup>.

Przepis ten zdecydowano się jednak uchylić w drodze kolejnej ustawy nowelizującej kodeks karny (ustawą z dnia 11 marca 2016 r.<sup>15</sup>). W uzasadnieniu projektu do tej nowelizacji wskazano, że rozwiązanie objęte art. 59a k.k. nie spełnia celów postępowania karnego w postaci odpłaty za popełnienie czynu zabronionego. Podkreślono, że jakkolwiek postawa sprawcy po popełnieniu czynu czy jego zachowanie wobec pokrzywdzonego nie pozostają bez znaczenia w kontekście orzeczenia o karze, to jednak nie powinny one stanowić realnie samodzielnej podstawy do bardzo daleko idącego łagodzenia wymiaru kary. W uzasadnieniu propozycji uchylenia art. 59a k.k. podniesiono również, że utrzymywanie insty-

<sup>13</sup> Dz.U. z 2013 r., poz. 1247, z późn. zm. z Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

<sup>14</sup> Na ten temat zob. A. Zientara, *Umorzenie postępowania na podstawie art. 59a KK z 1997 r.*, [w:] *Problemy prawa polskiego i obcego w ujęciu historycznym, praktycznym i teoretycznym. Część piąta*, red. B. Bieńkowska, D. Szafrński, Warszawa 2014, s. 305 i n. Zob. także A. Pilch, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 323 i n.

<sup>15</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

tucji tzw. umorzenia restytucyjnego przewidzianej w tym przepisie umożliwia – poprzez względną obligatoryjność jego zastosowania – uniknięcie odpowiedzialności karnej przez sprawców nawet poważnych przestępstw (w potocznym rozumieniu „wykupienie się” od odpowiedzialności). Ponadto podkreślono, że wymóg złożenia przez pokrzywdzonego odpowiedniego wniosku powoduje, że instytucja ta może służyć do wywierania niedozwolonej presji przez oskarżonych, ukierunkowanej na skłonienie pokrzywdzonego do złożenia wniosku.

8. Podobnie przedstawiają się losy **art. 60a k.k.** dotyczącego tzw. **dobrowolnego poddania się karze**, który wprowadzono także w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. Przepis ten był również określany mianem przepisu przewidującego ulgi w odpowiedzialności związane z trybem konsensualnym<sup>16</sup>. W przepisie tym przyjęto, że uwzględniając wniosek, o którym mowa w art. 335, 338a lub art. 387 k.p.k., sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary również w innych wypadkach niż przewidziane w art. 60 § 1–4 k.k., a także może odstąpić od wymierzenia kary i orzec wyłącznie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. Zmiana ta była połączona ze zmianą art. 343 k.p.k. w drodze ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (z dniem 1 lipca 2015 r.). Wprowadzając art. 60a k.k., utrzymano możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary również w innych wypadkach niż te, które są przewidziane w art. 60 § 1–4 k.k., zrezygnowano z ulgi w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w wymiarze do lat 5 oraz poszerzono zakres ulgi w postaci możliwości odstąpienia od wymierzenia kary i orzeczenia wyłącznie środka karnego, a także przepadku lub środka kompensacyjnego, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności<sup>17</sup>.

Ostatecznie przepis art. 60a k.k. uchylono w drodze ustawy z dnia 11 marca 2016 roku<sup>18</sup>.

9. W drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. dokonano zmiany uregulowań dotyczących **przepadku i środków kompensacyjnych**. Regulacje dotyczące tych instytucji wydzielono do osobnego rozdziału Va w k.k.<sup>19</sup>.

<sup>16</sup> Zob. uzasadnienie projektu ustawy.

<sup>17</sup> Szczegółowe porównanie poprzedniego stanu prawnego istniejącego na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego (w szczególności na podstawie art. 343 do dnia 30 czerwca 2015 r. i stanu prawnego na podstawie art. 60a k.k. od dnia 1 lipca 2015 r.) – zob. J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 202 i n.

<sup>18</sup> Również w odniesieniu do tego przepisu zaproponowano jego uchylenie w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 207), który wpłynął do Sejmu w dniu 27 stycznia 2016 r., o którym była mowa w odniesieniu do art. 59a k.k.

<sup>19</sup> Na ten temat zob. D. Szeleszczuk, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015, s. 401 i n.

Gdy chodzi o **przepadek**, istotne zmiany wprowadzono w szczególności do art. 45 § 3 k.k., w którym w 2003 r. umieszczono konstrukcję domniemania pozwalającego przyjąć, że jeżeli okoliczności sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo, iż sprawca przeniósł na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, to rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki oraz przysługujące jej prawa majątkowe należą do sprawcy, chyba że zainteresowana osoba lub jednostka organizacyjna przedstawi dowód zgodnego z prawem ich uzyskania.

W wyniku wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. przesłankę „prawdopodobieństwa”, że sprawca przeniósł na inny podmiot mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, zastąpiono przesłanką „przeniesienia” mienia stanowiącego korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa. Ponadto wskazanie, że dla obalenia tego domniemania niezbędne jest przedstawienie przeciwdowodu, zastąpiono tym, że domniemania nie przyjmuje się, jeżeli na podstawie okoliczności towarzyszących ich nabyciu nie można było przypuszczać, iż mienie to chociażby pośrednio pochodziło z czynu zabronionego.

**Dodano również art. 45a k.k.**, do którego przeniesiono uregulowania wcześniej objęte art. 99 oraz art. 100 k.k. Zgodnie z tym przepisem sąd może orzec przepadek, jeżeli społeczna szkodliwość czynu jest znikoma, a także w razie warunkowego umorzenia postępowania lub stwierdzenia, że sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności, o której mowa w art. 31 § 1 k.k., albo jeżeli zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego. Przeniesienie tych uregulowań sprawiło, że przepadek utracił charakter środka zabezpieczającego.

Umieszczenie uregulowań z art. 46 k.k. dotyczących **naprawienia szkody** wyrządzonej przestępstwem oraz **zadośćuczynienia**<sup>20</sup> za doznaną krzywdę, a także **nawiązki** z art. 46 § 2, 47 k.k. oraz art. 48 k.k. w rozdziale Va wyodrębnionym z rozdziału V poświęconego środkom karnym zgodnie z тезami uzasadnienia projektu ustawy miało służyć podkreśleniu cywilnoprawnego charakteru tych instytucji. Jednocześnie miało to służyć wskazaniu, że instytucje te nie mają charakteru środków karnych, a więc charakteru, który wcześniej był bardzo wyraźnie zaznaczony w kodeksie karnym z 1997 r. Ze zmianą, o której tu mowa, współgra rezygnacja z uregulowań dotyczących powództwa adhezyjnego w kodeksie postępowania karnego (zob. uchylony z dniem 1 lipca 2015 r. w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. rozdział 7 k.p.k. pt. „Powód cywilny”).

**10.** Wprowadzono wiele zmian w zakresie zasad stosowania środków probacyjnych.

<sup>20</sup> *Reforma prawa karnego materialnego i procesowego z 2015 roku. Wybrane zagadnienia*, red. D. Kala, I. Zgoliński, LEX/el. 2015, pkt 2.2, <http://lex.online.wolterskluwer.pl>.

W szczególności w odniesieniu do **warunkowego umorzenia postępowania** przedłużono możliwy czas trwania okresu próby do 3 lat (art. 67 § 1 k.k.) oraz wskazano, że w miarę możliwości sąd nakłada również na sprawcę obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (z art. 67 § 3 k.k.).

Gdy chodzi o **warunkowe zawieszenie wykonania kary**, wyłączono możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności i grzywny samoistnej (art. 69 k.k.), ograniczono możliwość stosowania tej instytucji – co do zasady – jedynie do kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku (art. 69 § 1 k.k.)<sup>21</sup>.

Nowe zmienione brzmienie nadano art. 75 § 1 k.k., w myśl którego sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Zmiana ta była konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2013 r., SK 9/10<sup>22</sup>.

Przykładem innej istotnej zmiany – z pewnością bardzo już kontrowersyjnej – jest wprowadzenie w przypadku zarządzenia wykonania kary możliwości skrócenia orzeczonej kary nawet o połowę (art. 75 § 3a k.k.). Zadziwiające jest, że ustawodawca, przewidując zarządzenie wykonania kary z uwagi na rażące naruszenie porządku prawnego przez sprawcę, dopuszcza jednocześnie możliwość skrócenia orzeczonej kary (i to nawet o połowę). Równie zadziwiające jest dodanie art. 75a § 1 k.k. umożliwiającego wobec sprawcy, który rażąco narusza porządek prawny – zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności – zamianę tej kary na karę ograniczenia wolności albo na grzywnę.

Warto dodać, że ustawą z dnia 11 marca 2016 r.<sup>23</sup> wyłączono jednak stosowanie art. 75a § 1 k.k. w przypadkach, o których mowa w art. 75 § 1, 1a i 2a k.k.

**11.** Dopełnieniem zmian dotyczących kar wolnościowych są zmiany dotyczące **zatarcia skazania** na tego rodzaju kary. Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. wyłączono możliwość zatarcia skazania na karę wolnościową na podstawie decyzji sądu. Dokonano również modyfikacji terminów zatarcia skazania na kary wolnościowe z mocy prawa (art. 107 § 4 i 4a k.k.). W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że skrócenie terminów zatarcia skazania zwiększy „**atrakcyjność**” tej konkluzji orzeczniczej przede wszystkim w trybach konsensualnych. Pierwotnie planowano w projekcie skrócenie terminów zatarcia skazania na karę grzywny i na karę ograniczenia wolności z mocy prawa do 6 miesięcy. Ostatecznie termin ten dla kary ograniczenia wolności określono na poziomie 3 lat jeszcze w toku prac sejmowych, zaś w przypadku grzywny przyjęto termin 1

<sup>21</sup> Pozostawiono możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności do lat 5 w myśl art. 60 § 5 k.k.

<sup>22</sup> Zob. [www.trybunal.gov.pl](http://www.trybunal.gov.pl); na ten temat zob. też K. Janczukowicz, *Kodeks karny. Omówienie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U.2015.396), LEX/el. 2015.

<sup>23</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

roku w drodze uchwały Senatu z dnia 7 lutego 2015 r.<sup>24</sup>. Terminy zatarcia skazania dla kar wolnościowych nie zostały zatem aż tak drastycznie skrócone, jak to pierwotnie planowano, jednak i tak trudno podzielić argumentację na rzecz daleko idącego skrócenia tych terminów. Krótkie (zbyt krótkie) terminy zatarcia skazania uniemożliwiają bowiem właściwą ocenę sprawcy w przypadku powrotu do przestępstwa.

**12.** Do szczególnie znaczących zmian w zakresie zasad stosowania **kary łącznej** należy zaliczyć zmiany dotyczące zasadniczych podstaw jej orzekania. Do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. podstawę tę – zgodnie z art. 85 § 1 k.k. – stanowiło popełnienie przez sprawcę dwóch lub więcej przestępstw zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzenie za nie kar tego samego rodzaju albo innych podlegających łączeniu.

Po zmianach wprowadzonych w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. określenie podstaw stosowania kary łącznej przeniesiono do art. 85 § 3 k.k. Podstawy te ujęto w formie „negatywnej”, wskazując, że „podstawą orzeczenia jednej kary łącznej nie może być kara wymierzona za przestępstwo popełnione po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania innej kary podlegającej łączeniu z karą wykonywaną w chwili popełnienia przestępstwa, lub karą łączną, w skład której wchodzi kara, która była wykonywana w chwili popełnienia czynu”.

Oznaczało to przyjęcie, że od czasu wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. kara łączna może być orzeczona, jeżeli sprawca popełnił więcej niż jedno przestępstwo, także takie, które było popełnione już po zapadnięciu wyroku za inne przestępstwo (również prawomocnego). **Cezurę czasową** stanowi tu dopiero **rozpoczęcie wykonywania** innej kary podlegającej łączeniu z karą wykonywaną w chwili popełnienia przestępstwa lub karą łączną, w skład której wchodzi kara, która była wykonywana w chwili popełnienia czynu<sup>25</sup>.

Taka zmiana podstaw stosowania kary łącznej jest odejściem od koncepcji tzw. rzeczywistego zbiegu przestępstw. Wcześniejsze oparcie instytucji kary łącznej na koncepcji tzw. rzeczywistego zbiegu przestępstw czyniło sprawcę, można by rzec, beneficjariuszem kary łącznej w odniesieniu do przestępstw popełnionych „do pierwszego ostrzeżenia”. Taki bowiem właśnie sens można upatrywać w pierwszym chociażby nieprawomocnym orzeczeniu za którekolwiek z przestępstw popełnionych przez sprawcę. Zmiana tej cezury na „rozpoczęcie wykonania kary” nie daje się zracjonalizować. Przepis ten nieznacznie zmodyfikowano w drodze ustawy z dnia 11 marca 2016 r.<sup>26</sup>, gdzie wskazano, że: „Jeżeli po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania kary lub kary łącz-

<sup>24</sup> Zob. druk nr 3131, uchwała Senatu RP VIII kadencji z dnia 7 lutego 2015 r.

<sup>25</sup> Na ten temat zob. P. Kardas, *Jeden czy dwa modele wymiaru kary łącznej? O paradoksach nowej regulacji kary łącznej*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1, s. 8 i n.; M. Derlatka, *Kara łączna a racjonalizacja karania*, „Państwo i Prawo” 2015, nr 6, s. 93 i n.

<sup>26</sup> Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

nej sprawca popełnił przestępstwo, za które orzeczono karę tego samego rodzaju lub inną podlegającą łączeniu, orzeczona kara nie podlega łączeniu z karą odbywaną w czasie popełnienia czynu”.

13. Istotne zmiany zostały również wprowadzone do rozdziału X kodeksu karnego noszącego tytuł „Środki zabezpieczające”.

Zmiany wprowadzone w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. polegają zarówno na odmiennym niż dotychczas sposobie unormowania środków zabezpieczających, jak i na modyfikacji ich katalogu.

Jedną ze zmian jest wprowadzenie nowego wolnościowego środka zabezpieczającego polegającego na elektronicznej kontroli miejsca pobytu (zob. art. 93a pkt 1 k.k. oraz art. 93e k.k.). Środek ten jest wykonywany według zasad określonych w rozdziale VIIa kodeksu karnego wykonawczego, dodanym do tego kodeksu z dniem 1 lipca 2015 r. w drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r.

Zmiany dotyczą także w szczególności środka zabezpieczającego polegającego na terapii. Środek ten wcześniej był uregulowany w art. 95a k.k. i mógł być stosowany do sprawców skazanych na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania kary. W drodze ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. poszerzono zarówno zakres podmiotowy stosowania tego środka (zob. art. 93c k.k.), jak i przedmiotowy: terapię dotąd farmakologiczną lub polegającą na psychoterapii poszerzono o psychoedukację (zob. art. 93f *in fine* k.k.)<sup>27</sup>.

#### IV. ZMIANY W ZAKRESIE WYKONYWANIA KAR PRAWOMOCNIE JUŻ ORZECZONYCH A ZASADA STABILNOŚCI WYROKÓW

W ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. zamieszczono wiele innych przepisów, w szczególności dotyczących zmian w zakresie wykonywania kar prawomocnie orzeczonych, jeszcze przed wejściem w życie tej ustawy. Są to na przykład:

a) **art. 14** dający możliwość zamiany przez sąd – w stosunku do skazanych, którzy spełniają warunki określone w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, wobec których orzeczono wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, oraz w stosunku do skazanych, którzy w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy odbywają karę pozbawienia wolności poza zakładem karnym w tym systemie na wniosek skazanego – pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności na karę ograni-

---

<sup>27</sup> Na ten temat zob. J. Długosz, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz. Art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 554 i n.; I. Zduński, *Środki zabezpieczające w projekcie nowelizacji kodeksu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 3, s. 51 i n.

czenia wolności w formie obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego;

b) **art. 16** dający możliwość zamiany przez sąd – w stosunku do skazanych, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i nie zarządzono wykonania kary na wniosek skazanego – kary pozbawienia wolności na:

– grzywnę albo

– na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne (jeżeli dochody skazanego, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że skazany grzywny nie uiszczy);

c) **art. 17** dający możliwość zamiany przez sąd – w stosunku do skazanych, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności (w wymiarze nieprzekraczającym roku) z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i potem zarządzono prawomocnie wykonanie tej kary na wniosek skazanego – kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne.

Warto wyeksponować również przepis zamieszczony w **art. 21** zdanie drugie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. odnoszący się do okresów zatarcia skazań prawomocnymi wyrokami wydanymi przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. Wskazano tu, że jeżeli według przepisów kodeksu karnego w brzmieniu nadanym tą ustawą okres zatarcia skazania upływałby przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, zatarcie skazania następuje z dniem wejścia w życie tej ustawy<sup>28</sup>.

Spoglądając na tę grupę zmian zamieszczonych w ustawie z dnia 20 lutego 2015 r., należy podkreślić, że rozwiązania te stanowią odejście od zasady stabilizacji prawomocnych orzeczeń. Zaakceptowanie tego wyłomu wymaga zatem uchwycenia przekonywującego *ratio legis*; w przypadku tych uregulowań analiza ich sensu nasuwa jednak poważną wątpliwość, czemu mają one w istocie służyć.

W uzasadnieniu projektu ustawy – poza jednym ogólnikowym zdaniem – nie podano żadnego powodu wprowadzenia tych zmian. Wskazano jedynie, że: „Projektowane przepisy stanowią uzupełnienie zmian przewidzianych w Kodeksie karnym i wpisują się w podstawowy cel nowelizacji tego Kodeksu, jakim jest zmiana struktury orzekanych i wykonywanych kar oraz przyznanie priorytetu karom wolnościowym”.

Gdy chodzi o rozwiązania z **art. 17** ustawy z dnia 20 lutego 2015 r., trudno doszukać się tu racjonalnej podstawy wprowadzenia takiego uregulowania dają-

<sup>28</sup> Przepis ten dodano w toku postępowania legislacyjnego – w drodze uchwały Senatu RP VIII kadencji z dnia 7 lutego 2015 r., druk nr 3131.

cego możliwość kolejnej konwersji kary pozbawienia wolności na karę wolnościową. Fragment uzasadniania, jaki poświęcono tej zmianie, brzmi natomiast wręcz kuriozalnie. W uzasadnieniu (dot. art. 15 projektu ustawy, obecnie art. 17 ustawy) wskazano, że projektowany przepis będzie mógł znaleźć zastosowanie wobec sprawców czynów zabronionych, za które wymierzono stosunkowo krótkie kary pozbawienia wolności. Wskazano, że stworzy to możliwość zmiany struktury osadzonych w zakładach karnych, z których – jak wskazywano wyżej – niemal połowa przebywa tam ze względu na zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności wcześniej zawieszanej.

Powstaje tu pytanie (w zasadzie tak proste, że aż retoryczne), dlaczego ma dochodzić do zamiany kary pozbawienia wolności na karę wolnościową, jeżeli wiadomo, że fakt zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej musiał być przecież konsekwencją zaistnienia którejś z poważnych przyczyn świadczących bardzo negatywnie o skazanym, wymienionych w przepisach kodeksu karnego. Taki bieg rzeczy może nawet świadczyć o tym, że *de facto* to właśnie warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności było pomyłką sądu orzekającego. Trudno zrozumieć, co ma przemawiać za tym, żeby takiego skazanego premiować konwersją kary pozbawienia wolności na karę wolnościową.

## V. ZMIANY Z ART. 2A KODEKSU WYKROCZEŃ DOTYCZĄCE KONTRAWENCJONALIZACJI W PRZYPADKU CZYNÓW WCZEŚNIEJ BĘDĄCYCH PRZESTĘPSTWAMI

Przy okazji zmian wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. zdecydowano również o wprowadzeniu do części ogólnej kodeksu wykroczeń **art. 2a**. W przepisie tym określono zasady, które mają być stosowane w przypadku, gdy według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo stanowi wykroczenie.

Wcześniej tego rodzaju uregulowania w razie potrzeby zamieszczano w kolejnych ustawach. Tym razem zdecydowano o umieszczeniu generalnego uregulowania w części ogólnej kodeksu wykroczeń, gdyż uznano, że istnienie takich zasad będzie sprzyjało stabilizacji prawa oraz ukształtowaniu linii orzeczniczej w tego rodzaju przypadkach<sup>29</sup>.

Tak więc dla przypadków, gdy według nowej ustawy czyn stanowi wykroczenie, w art. 2a k.w. umieszczono uregulowania określające zasady zamiany kar wymierzonych wcześniej za przestępstwo. Uregulowania te dotyczą różnych przypadków: gdy skazano na karę pozbawienia wolności, na grzywnę lub karę

<sup>29</sup> Zob. uzasadnienie projektu ustawy, pkt VIII.

ograniczenia wolności, gdy orzeczono środki karne, środki kompensacyjne, środki związane z poddaniem sprawcy próbie, środki zabezpieczające, o których mowa w art. 93a k.k., oraz przepadek. Zgodnie z art. 2a § 2 k.w. zamianę kar wolnościowych wymierzonych wcześniej za przestępstwa stosuje się tylko wówczas, gdy kara grzywny lub ograniczenia wolności podlegająca wykonaniu przekroczyłaby górną granicę ustawowego zagrożenia przewidzianą za ten czyn. W art. 2a k.w. określono też zasady odnoszące się do przypadków, w których za przestępstwa wymierzono karę łączną. W art. 2a k.w. zdecydowano również, że zasad, o których mowa w tym przepisie, nie stosuje się, jeżeli ich zastosowanie powoduje skutki prawne mniej korzystne dla sprawcy niż stosowanie ustawy obowiązującej poprzednio.

## VI. ROZLEGŁY ZAKRES ZMIAN A *VACATIO LEGIS*

1. Ocena uregulowań zwartych w ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. odnoszących się do daty wejścia w życie tej ustawy i tym samym określających okres *vacatio legis* wymaga oceny zakresu zmian i ich ciężaru gatunkowego. Gdy chodzi o zmiany kodeksu karnego, które stanowią przedmiot niniejszego opracowania, już choćby wybrane na potrzeby tego opracowania ważniejsze przykłady zmian tego kodeksu wskazują na niespotykaną dotąd od czasu wejścia w życie kodeksu karnego z 1997 r. ich rozległość. Dla oceny przyjętych w ustawie rozwiązań dotyczących okresu *vacatio legis* ma oczywiście również znaczenie wspomniany już na początku opracowania fakt dokonania dużych zmian w obrębie procedury karnej, a także zmian takich ustaw, jak np.: ustawa – Kodeks wykroczeń, ustawa – Kodeks karny skarbowy, ustawa o Krajowym Rejestrze Karnym, ustawa – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, czy ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób.

2. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. w przeważającej części weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r. Przesądzono tak w art. 29 ustawy, gdzie spod tej zasady wyłączono nieliczne tylko przepisy, przyjmując, że wejdą one w życie wcześniej (na ten temat dalej).

Okres, jaki dzielił wejście w życie większości uregulowań przyjętych w ustawie z dnia 20 lutego 2015 r., licząc od daty ogłoszenia tej ustawy w Dzienniku Ustaw (co nastąpiło w dniu 20 marca 2015 r.), był niepomrotnie krótki. Liczył bowiem niecałe cztery miesiące. Tak krótkie *vacatio legis* należało uznać za rażąco krótkie. Utrudniło to znacząco możliwość dogłębnego i rzetelnego pozna-